

Лекція 11

Тема: Розгортання Української революції. Боротьба за відновлення державності

План

1. Наступ польських військ. Чортківська офензива. Окупація польськими військами території Західної області УНР.
2. Наступ білогвардійських військ на Київ. Денікінський режим в Україні. Перший Зимовий похід. Повернення більшовицького режиму.
3. Варшавська угода. Війна союзницьких українсько-польських військ проти більшовиків у 1920 р. Розгром більшовиків під Варшавою–Замостям.
4. Поразка Збройних сил Півдня Росії. .
5. Повстанський рух 1920–1921 рр. Другий Зимовий похід

Література:

П-1: Історія України: підручник для 10 кл. закладів загальної середньої освіти /В. С. Власов, С. В. Кульчицький, К.: Літера ЛТД, 2018, Розділ 3, §29-30; §31-32;

П-2: Кульчицький С.В., Лебедева Ю.Г. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2010. §35-36;

П-3: Пометун О. І., Гупан Н. М. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Освіта, 2015, тема 17;

П-4: Турченко Ф. Г. Історія України: підруч. для 10 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2010, §55-60

Електронні підручники:

[Istoriija Ukrainy 10klas Turchenko.pdf](#)

[Istoriija Ukrainy 10klas Pometun.pdf](#)

[10-klas-istorija-ukrajini-vlasov-2018-stand.pdf](#)

[Istoriija Ukrainy 10klas Kulchyckyj.pdf](#)

Рекомендую переглянути відео лекцію з історії України за посиланням

<https://uamoderna.com/urok-istorii/video-lectute-ukr-history-naukma>

Тема лекції: «Визвольні змагання»

12 листопада 1918 року уряд ЗУНР під тиском польських військ змушений був покинути Львів, евакуювавшись спочатку до Тернополя, а потім – Станіслава.

Вища Рада Антант дала дозвіл Польщі окупувати всю Східну Галичину і вийти на лінію р. Збруч. Щоб стабілізувати ситуацію в державі 9 червня 1919 року УНРада передала президенту ЗУНР Є. Петрушевичу диктаторські повноваження..

Новий командувач УГА – **О. Греков** у червні 1919 р. розпочав підготовку до наступальної операції, що увійшла в історію як **Чортківська офензива** (прорив, наступ). 25 тис. українських солдатів і офіцерів примусили відступити 100–тисячну армію поляків. Цей успіх викликав піднесення і десятки тисяч добровольців згодилися поповнити ряди УГА. Однак 28 червня польська армія перейшла в контрнаступ. *Протягом першої половини липня поляки окупували майже всю Східну Галичину, а УГА відступила за р. Збруч, перебравшись на територію, яку контролювала Директорія і об'єдналася з армією УНР.*

Уряд ЗУНР перебрався до Кам'янець - Подільського, а в листопаді до Відня.

Україно- польська війна 1918-1919 рр. завершилася окупацією Східної Галичини Польщею, у листопаді 1918 року Румунія захопила Бессарабію, а Закарпаття у травні 1919 року окупувала Чехословаччина.

Поглинення території ЗУНР різними країнами		
<i>Східна Галичина</i>	<i>Північна Буковина</i>	<i>Закарпаття</i>
Червень – липень 1919 р. – окупація цих земель Польщею. 15 березня 1923 р. – рішення Ради Антанти про остаточне включення Східної Галичини до складу Польщі.	Листопад 1918 р. – окупація цих земель Румунією. 11 вересня 1919 р. – передача за Сен-Жерменським договором Північної Буковини до складу Румунії.	Травень 1919 р. – окупація цих земель Чехо-Словаччиною. 11 вересня 1919 р. – за Сен-Жерменським договором включені до Чехо-Словаччини.

2. Наприкінці 1918 р. окрім більшовицької Росії в українські справи втрутилися ще дві сили - Антанта та Білогвардійський рух (його спочатку очолював Л. Корнілов, а пізніше А. Денікін) Країни Антанти з метою допомоги генералу Денікіну ввели у Чорне море військові кораблі та почали висадку військ в Одесі, Миколаєві, Севастополі.

Білогвардійцями називали противників радянської влади, які стікалися на Дон та південь, де за допомогою Антанти почали формувати Добровольчу армію. Білогвардійський рух ставив на меті повалення радянської влади та відродження «єдиної та неділимої Росії». Це робило неможливим існування незалежної України.

Весною 1919 р. денікінські війська (близько 100 тис. осіб) починають наступ на українські землі. Наступу денікінців сприяли виступи селян, допомога зброєю країн Антанти. Радянські війська відступали під натиском Добровольчої армії.

Одночасно на Київ вели наступ об'єднанні сили українського війська. **30 серпня 1919 р.** вони вступили до Києва. Наступного дня – денікінці. Білогвардійці діяли рішуче і змусили українські війська відступити. С. Петлюра не брав участі у Київському поході, однак пізніше назвав його **«київською катастрофою»**. Наприкінці літа білогвардійці окупували майже всю Україну.

Денікінці установили за захопленої території режим терористичної диктатури:

- вони не визнавали УНР, української мови і культури;
- закривалися українські школи, газети і журнали;
- припинила діяльність Українська Академія Наук;
- проводилися масові страти, репресії проти української інтелігенції, єврейського населення;
- ліквідований 8-й робочий день;
- відновлювалось поміщицьке землеволодіння.

У **вересні 1919 року** денікінці розгорнули наступ проти армії УНР. Бої тривали протягом вересня – жовтня 1919 р. Українські війська були виснажені. військовими діями. У листопаді УГА перейшла на бік Денікіна. С. Петлюра виїхав до Варшави і почав переговори з поляками. Ситуація в УНР так різко погіршилася, що дістала назву **«листопадової катастрофи»**. Порятунком із **«трикутника смерті»** армія Директорії знайшла у партизанській формі боротьби.

6 грудня 1919 року її армія вирушила в 5-місячний похід (до травня), який дістав назву **«Першого Зимового»**. Близько **10 тис.** бійців Армії УНР під командуванням генерала **М.Омелянвича-Павленка** здійснили рейд Правобережжям, пройшли з боями 2 тис. км тилами денікінської та Червоної армій. Похід Армії УНР, хоч і не мав практичних наслідків, сприяв продовженню національно-визвольної боротьби, підтримував віру українців у перемогу.

У **жовтні 1919 р.** Червона Армія зупинила наступ денікінських військ і розпочала контрнаступ. **16 грудня 1919 р. визволено Київ**. Продовжуючи наступ на Правобережній Україні, Червона Армія в районі Вінниці оточила об'єднану групу військ А. Денікіна та УГА. Частини УГА перейшли на бік Радянської влади.

На початку лютого 1920 року радянська влада в Україні була відновлена.

3. На початку 1920 р. колишні лідери Української революції В. Винниченко, Грушевський відійшли від політичної діяльності. В той же час С. Петлюра продовжував відчайдушну боротьбу за збереження самостійності УНР. **21 квітня 1920 р.** в результаті тривалих переговорів у Варшаві С.Петлюра та Ю. Пілсудський – глава польського уряду уклали **Варшавський договір між УНР та Польщею.**

Згідно з договором Польща визнавала незалежність УНР і Директорію на чолі з С. Петлюрою як верховну владу в Україні. *Між арміями УНР та Польщі укладався союз для спільної боротьби проти більшовицької УСРР.* Але лідер Директорії змушений був погодитися на включення у склад Польщі Холмщини, Підляшшя, Осяння і Лемківщини (захоплені Польщею у 1918 р.) Західної Волині і частини Полісся до р. Збруч (окуповані у травні 1919 р.) і всієї Східної Галичини (окупована у липні 1919 р.).

Такий крок С. Петлюри з метою збереження УНР засуджувався багатьма українськими діячами.

Наприкінці **квітня 1920 р.** Україна знову стала ареною війни, цього разу **радянсько-польської.** **25 квітня 1920 р.** об'єднані польсько-українські війська (понад 55 тис.) перейшли Збруч. Раптовість удару, краще озброєння і потрійна перевага в силі принесли швидкий успіх. **6 травня 1920 р.** польсько-українські формування увійшли у Київ.

Однак вже **14 травня** радянські війська почали контрнаступ, який переріс у загальний наступ. **12 червня** було визволено Київ, а на початку серпня Південно-Західний фронт під командуванням О. Єгорова вже вів бої за Львів. Західний фронт на чолі з М. Тухачевським підійшли до Варшави.

В той же час мобілізація польської армії, допомога країн Антанти, великий відрив радянських військ від тилів та значні втрати призвели до поразки Червоної армії під Варшавою. **12 жовтня 1920 р.** Польща та Радянська Росія підписали договір про перемир'я, а пізніше – **18 березня 1921 р. – Ризький мирний договір.** За умовами договору до Польщі відходили Східна Галичина, Західна Волинь та Західна Білорусія. Ризький договір остаточно поклав край надіям С. Петлюри на збереження державності УНР.

4. Закінчення війни з Польщею створило умови для боротьби проти військ П. Врангеля у Криму. Було організовано окремих Південний фронт на чолі з **М. Фрунзе.** Радянське командування уклало угоду з частинами Н. Махно про спільні дії проти врангелівців. **16 листопада 1920 року** від білогвардійців звільнено увесь Кримський півострів

Після цього радянські війська почали боротьбу з формуваннями Н. Махно, який лякав їх своєю незалежністю. У серпні 1921 р. славетний отаман, відбиваючись від радянських військ покинув територію України.

5. У листопад 1921 р. був здійснений **Другий Зимовий похід УНР на чолі з отаманом Ю.Тютюнником.** 1500 добровольців перейшли польський кордон з метою об'єднати розрізнені повстанські загони в боротьбі проти радянської влади. Під містечком **Базар** дивізія Г. Котовського розгромила повстанців. 450 бійців потрапили в полон та були розстріляні. Це була остання спроба військ УНР повалити радянську владу в Україні.

Незважаючи на широкий розмах, боротьба за державну незалежність України закінчилась поразкою. Об'єднане ідеєю самостійності, українське суспільство було розколоте у питанні про політичний устрій Української держави, про соціально-економічний лад. Політичні сили України не змогли поступитися своїми політичними інтересами заради загальнонаціональних інтересів.

Таким чином, боротьба за збереження української держави знесилувалася жорстокою внутрішньою міжусобицею, кривавою громадянською війною між самими українцями, що в кінцевому підсумку й привело до поразки. У цьому проявилась недостатня зрілість самостійницьких сил. Це був урок наступним поколінням борців за незалежність України.